

Ο συγκριτολόγος Εμμ. Κριαράς και η Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας

Προσπαθώντας κάποιος ν' ανιχνεύσει και ν' αποτιμήσει τις σχέσεις του Εμμ. Κριαρά με τη Συγκριτική Γραμματολογία είναι υποχρεωμένος ν' αναφερθεί, συνοπτικά έστω, στην παρουσία και την εξέλιξη της ειδικότητας αυτής στη χώρα μας. Κι αυτό γιατί, όπως θα δούμε, η προσφορά του Εμμ. Κριαρά καθόρισε την πορεία της Ελληνικής Συγκριτολογίας και σφράγισε για ένα μεγάλο διάστημα το ερευνητικό και διδακτικό πρόσωπό της.

Όπως σωστά σημειώνει στο επετειακό κείμενό του με τίτλο «Τα δέκα χρόνια της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας» ο επίτιμος σήμερα πρόεδρος της Κώστας Στεργιόπουλος, «... το ενδιαφέρον για μια πιο συστηματική και με επιστημονικότερη βάση εξέταση των θεμάτων και των προβλημάτων της συγκριτολογίας (κινήθηκε καθυστερημένα στην Ελλάδα)»,¹ παρόλο που αξιόλογες συγκριτικές μελέτες είχαν δει το φως της δημοσιότητας στα μέσα του 19ου αιώνα.

Είναι μάλλον κοινή η παραδοχή σήμερα πως ο Κωστής Παλαμάς ήταν εκείνος που, με τις αξιοθαύμαστες ειδικές γνώσεις του, με εμπειριστατωμένα άρθρα και με χρήση ειδικής ορολογίας έδωσε την αποφασιστική ώθηση για τη διαμόρφωση και καθιέρωση της συγκριτολογικής συνείδησης τις πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα.

Στο ίδιο χρονικό πλαίσιο θα πρέπει να τοποθετήσουμε συγγραφείς, όπως ο Γρηγόριος Ξενόπουλος, ο Άριστος Καμπάνης αλλά και ο Κώστας Βάρναλης, που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στις σχέσεις της λογοτεχνίας μας με αντίστοιχες ξένες, είτε χρησιμοποιώντας τον όρο «πηγές και επιδράσεις», είτε μιλώντας για την ποικιλία των μορφών που η «συγκριτική λογοτεχνία» (ο όρος είναι του Βάρναλη) είναι δυνατό ν' αποκαλύψει.

Ο Εμμ. Κριαράς, ήδη ζυμωμένος με το πνεύμα του Παλαμά, ενδιαφέρεται για τη συγκριτική γραμματολογία ύστερα από ένα άρθρο του τελευταίου δημοσιευμένο στα 1927 με αφορμή το θάνατο του Δανού κριτικού Γεωργίου Brandes. Αυτή η αφύπνιση της συγκριτολογικής συνείδησης του Κριαρά ενισχύθηκε από τις συμβουλές του δασκάλου του

στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Κωνσταντίνου Αμάντου, όταν στα 1938 έφευγε για τις μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι, να παρακολουθήσει, εκτός από βυζαντινή και νεοελληνική φιλολογία, και τις μεθόδους που εφαρμόζαν οι γάλλοι φιλόλογοι στη μελέτη της δικής τους λογοτεχνίας.

Στο Παρίσι ο Εμμ. Κριαράς θα έλθει σ' επαφή με εξέχοντες δασκάλους της συγκριτικής γραμματολογίας, όπως οι Jean-Marie Carré, Paul van Tieghem, Paul Hazard, και θα αναλάβει να εκπονήσει διδακτορική διατριβή με τίτλο «Οι λογοτεχνικές ιδέες στην Ελλάδα κατά το 19ο αιώνα και η γαλλική επίδραση». Εκεί, μπορούμε να πούμε ότι στερεώθηκε μέσα του η πεποίθηση για τη μελέτη κι έρευνα της νεοελληνικής λογοτεχνίας σε συσχετισμό με τις αντίστοιχες ξένες.²

Δυστυχώς η επαγγελματική-ακαδημαϊκή εξέλιξή του στην Ελλάδα τού στέρησε για αρκετά χρόνια την άμεση συγκριτολογική πρακτική, αν και δε θα πρέπει να λησμονούμε ότι, ύστερα από δική του πρόταση, δημιουργήθηκε στα 1957 στο τότε Ινστιτούτο Ξένων Γλωσσών και Φιλολογιών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μάθημα σχετικό με την ιστορία των νεότερων ευρωπαϊκών λογοτεχνιών και τις μεταξύ τους σχέσεις, που ο ίδιος δίδαξε μ' επιτυχία, ενώ με δική του πρωτοβουλία, στα 1964, το μάθημα μετεξελίχθηκε σε έκτακτη αυτοτελή έδρα Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας.

Παρά την κύρια ενασχόλησή του με τη Βυζαντινή-Νεοελληνική Φιλολογία και τη Λεξικογραφία, το ενδιαφέρον του Εμμ. Κριαρά για τη συγκριτική γραμματολογία παραμένει αμείωτο. Μέχρι τη βίαιη απομάκρυνσή του το 1968 από το Α.Π.Θ. με απόφαση της χούντας, αρκετοί ήταν οι μαθητές του που, με δική του προτροπή, ενδιαφέρθηκαν για τον κλάδο στη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών τους σ' Ευρώπη κι Αμερική. Μερικοί από αυτούς είναι σήμερα καθηγητές στο Αριστοτέλειο σ' αντίστοιχες θέσεις.

Όταν στα 1985 έγιναν οι πρώτες κινήσεις για την ίδρυση της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας, όσοι τότε πρωτοστατήσαμε, βρήκαμε στον Εμμ. Κριαρά το θερμό συμπαραστάτη κι αποτελεσματικό αρωγό στην προσπάθειά μας. Ο Κριαράς κατανόησε αμέσως την ανάγκη ίδρυσης της Εταιρείας και μ' ενθουσιασμό μάς έκανε κοινωνούς των δικών του εμπειριών και οραμάτων. Άλλωστε, όπως ο ίδιος έχει γράψει, στη δεκαετία του '50 ο γάλλος συγκριτολόγος Charles Dédéyan του είχε δώσει την ιδέα να δημιουργηθεί στη χώρα μας σχετική επιστημονική εταιρεία, γεγονός όμως το οποίο δεν είχε πραγματοποιηθεί.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, ο Εμμ. Κριαράς έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στη δική μας προσπάθεια. Με τη γλυκύτητα που τον διακρίνει, υπήρξε προσεκτικός δέκτης των ανησυχιών και αγωνιών μας. Συνέβαλε με κάθε τρόπο στη συγκρότηση της Εταιρείας μας, στα πρώτα

βήματά της, κάνοντας γνωστούς τους σκοπούς αλλά και την αναγκαιότητα ίδρυσής της. Σ' αναγνώριση της προσφοράς του η πρώτη Γενική Συνέλευση τον ανακήρυξε, στα 1987, Επίτιμο Πρόεδρό της.

Από τότε ο Εμμ. Κριαράς αποτελεί ένα σοβαρό σημείο αναφοράς για τη ζωή και την εξέλιξη της Εταιρείας. Η παρουσία του στα δύο διεθνή συνέδριά της, η δωρεά μέρους της βιβλιοθήκης του, το διαρκές ενδιαφέρον του και οι πολυάριθμες προσωπικές μας συζητήσεις για το μέλλον της ελληνικής συγκριτολογίας, οι χρήσιμες διαπιστώσεις και απόψεις του σε ευρύτερου ενδιαφέροντος πνευματικά θέματα μαρτυρούν τη γόνιμη σχέση του με την κοινότητα των ελλήνων συγκριτολόγων και τη θέση του πνευματικού οδηγού που ήδη κατέχει σ' αυτήν.

Πιστεύω πως η σοφία του θα συνεχίσει να μας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη και στο μέλλον καθώς διανύουμε μια περίοδο αλλαγών και ανακατατάξεων στα πολιτισμικά δεδομένα που επιδρούν, με το δικό τους τρόπο, στην πορεία της συγκριτικής γραμματολογίας στην πατρίδα μας.

Σημειώσεις

- ¹ Βλ. Κώστας Στεργιόπουλος, «Τα δέκα χρόνια της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας», *Σύγκριση*, 9 (1998), σελ. 7.
- ² Εμμ. Κριαράς, «Αναμνήσεις και βιώματα από την προϊστορία της συγκριτικής γραμματολογίας στον

τόπο μας», Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας, *Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Συγκριτικής Γραμματολογίας. Σχέσεις της ελληνικής με τις ξένες λογοτεχνίες*. Αθήνα, Δόμος, 1995, σελ. 39-47.

